

MATTEI DOGAN, DOMINIQUE PELASSY, *Economia mixtă: jumătate capitalistă, jumătate socialistă*, București, Editura Alternative, 1992

După *Democrația parlamentară în România*, apărută în anul 1946 și semnalată elogios de George Călinescu în „Națiunea”, lucrarea *Economia mixtă: jumătate capitalistă, jumătate socialistă* (în versiune franceză a apărut sub titlul *Le Moloch en Europe. Corporatisation et étatisation* la Editura Economica, în anul 1988), semnată de Mattei Dogan, în colaborare cu Dominique Pelassy, este cea de-a doua editată în limba română. Puțin cunoscute românilor — până în anul 1989 nici una nu a pătruns în țară —, cărțile lui Mattei Dogan încep a fi publicate și la noi. Stabilite în Franța din 1946, Mattei Dogan a făcut o strălucită carieră științifică. Director de cercetare la CNRS, visiting profesor la mai multe universități din lume, animator al vieții științifice internaționale (președinte al Comitetului de Cercetare în Sociologia Comparativă al Asociației Internaționale de Sociologie, președinte al Comitetului de Cercetare asupra Elitelor Politice al Asociației Internaționale de Științe Politice, vechi membru al Comitetului Național al Cercetării Științifice din Franța), devine creatorul unei vaste opere sociologice (autor a 18 cărți și a unor capitole din alte 45 de lucrări, ca și numeroase studii și articole), bazate pe metoda comparativă; Mattei Dogan s-a dovedit a fi, de-a lungul vremii, un om de o mare amplitudine spirituală. Dominique Pelassy este sociolog la CNRS și autor a diverse lucrări de știință politică, dintre care una este consacrată totalitarismului nazist, iar alta sistemelor politice europene.

Apărută până acum în limbile franceză, italiană și japoneză, fiind în curs de editare în S.U.A., Rusia și China, cartea este structurată în două părți: prima parte, *Estatizarea societății*, cuprinde capitolele: *Economii mixte: jumătate capitaliste, jumătate socialiste, Statul protector: providența organizată, Securitatea socială: un colos cu picioare de lut și Procesul statului-providență*, iar cea de-a doua, *Corporatizarea statului*, include capitolele: *Articularea intereselor: proliferarea, Agregarea intereselor: gătuirea, Gestația compromisului: actori și poziții și Sisteme politice și tipuri de arbitraj*. Lucrarea se încheie cu *Concluzii*, sub titlul *Măine, ce fel de societate: hiperetatizată sau civilă?*

Este un lucru bine cunoscut că locul statului a devenit crucial în toate țările Europei pluraliste. Economia este reglată prin intervențiile sale, iar societatea se simte înfuzată și protejată sub tutela sa. Fie că s-a extins treptat în vest, fie că și diminuează rolul acum în fostele țări comuniste, analiza comparativă evidențiază pretutindeni o acută reacție de respingere. Utilizând în analiză metoda comparativă, ca singura capabilă „să facă deosebirea dintre ceea ce este extraordinar și ceea ce este banal; singura care permite trecerea de la specific la general, permițând intru totul cadrarea cu certitudine a cazurilor atipice”, autorii încearcă să contureze trăsăturile unei specificități europene globale, încarnată în economia mixtă — dezvoltarea statului providență — a neo-corporatismului. *Ce loc deține statul și cum este el perceput? Cum s-a transformat economia liberală în economie mixtă în democrații competitive din lumea de azi? Pentru ce statul a ajuns la accentuarea influenței sale asupra economiei? Cum se organizează aceasta în fapt? Cât și până la ce punct economia mixtă a alterat structural capitalismul liberal?* Iată câteva întrebări la care găsim răspuns, în cartea lor, Mattei Dogan și Dominique Pelassy.

Conceptul de economie mixtă — precizează autorii — s-a născut odată cu apariția primelor întreprinderi constituite prin asocierea colectivităților publice și a producătorilor privați. Cu timpul, expresia s-a extins până la a acoperi orice formă de cooperare între stat și interese private. În toate țările din Europa liberală, statul a devenit un agent economic esențial. Locul său izvorăște nu numai din capacitățile sale de constrângere și de influențare, ci și din bunurile pe care le produce în sectorul industrial, din serviciile pe care le prestează, locurile de muncă pe care le controlează, masele financiare pe care le girează. Extinderea rolului său a contribuit la transformarea logicii capitalismului. Au apărut, astfel, economii în care piața nu mai este decât un element de reglare, printre altele.

Văzut din acest unghi, conceptul de economie mixtă poate fi înțeles ca un compromis între „capitalism” și „socialism”, spun autorii. Tocmai în această perspectivă a fost percepută la început intervenția statului în mecanismele economice — spaimă pentru unii, speranță pentru alții.

După ce prezintă principalele cauze („economia mixtă s-a născut din criză” și „nici un reflux de magnitudine comparabilă cu cea dezvoltată de șocuri n-a redus simetric locul statului în perioadele de acalmie” sunt două precizări importante ale autorilor; până la sfârșitul secolului al XIX-lea, „statul n-a ieșit niciodată din rolul de prestator de servicii generale”, dar, „marile accidente istorice”, îndeosebi din acest secol, presiunea maselor populare, atribuirea rolului de arbitru în condițiile căutării certitudinii într-un mediu instabil și dezordonat au determinat sporirea rolului statului) și etape ale dezvoltării economiei mixte, Mattei Dogan și Dominique Pelassy se opresc asupra mijloacelor de intervenție a statului, subliniind: „Sistemul economic actual din Europa Occidentală se bazează pe două axiome. Prima vizează ca, în numele eficacității și libertății, să fie păstrată piața, a doua privește compensarea insuficiențelor acestei piețe prin instalarea, pe baza cerințelor fundamentale ale pieței, a unei intervenții și a unui control statal. Mijloacele acestei intervenții sunt multiple și dozate diferit de la o țară la alta. Dar variantele pe care le conturează lasă intact modelul central de « economie mixtă ». În toată Europa Occidentală funcționează acest sistem hibrid”.

Recurgând la subtile analize comparative, la junctele de vedere și la analiști consacrați ai domeniului — pentru a evidenția faptul că „economia mixtă nu are peste tot aceeași înfățișare”, aceasta manifestându-se diferit” de la țară la țară sau chiar în funcție de conjuncturi” —, autorii constată că „peste tot se nasc întrebări cu privire la limitele sale ca și asupra viitorului pe care îl are” și conchid: „Ideea de a menține prezența sa în limite acceptabile pentru a păstra libertatea întreprinderilor și a menaja susceptibilitatea contribuabilului va fi în mod sigur mai durabilă decât anumite condamnări care aruncă asupra gestiunii statului responsabilitatea de a fi « sclerosat prodigioasa productivitate a inițiativei private ». Planificarea a turnat plumb în aripi acolo unde a fost prea constrângătoare. Dar a programat viitorul a devenit în toată Europa o sarcină a cărei importanță capitală este recunoscută. La ora în care concurența internațională și sfidarea tehnică, constrângerile instituționale și voința unei reglări conjugate a actorilor sociali se resimt mai greu, ni se înfățișează ca cea o contracție de amploare semnificativă în acest domeniu. Trebuie, de altfel, să subliniem că chiar în Statele Unite, statul n-a rămas surd la nevoia marilor întreprinderi al căror faliment ar fi provocat avalanșe periculoase” (subl. ns.).

În continuare, sunt analizate, pe larg, welfare state, statul-providență din unghiul de vedere al unei urgențe politice și financiare și al unei fizionomii comparate, al crizei pe care o pareurge, îndeosebi în ultimii 10 — 15 ani, dezvoltate pe fondul unui climat psihologic deosebit, apărut din „întâlnirea unor aspirații fundamentale contradictorii, incluzând, pe de o parte, dorința de a obține « mereu mai mult », pe de altă parte, refuzul, din ce în ce mai accentuat, de a plăti mai mult”, al viitorului ce-i este hărăzit, problemele securității sociale (statul — „instrument de protecție și dreptate”, funcțiile asumate de acesta în materie de „redistribuire”, care au îmbrăcat „forma unei anumite legitimități”; „mastodontul etatist rezolvă din ce în ce mai multe probleme în domeniul din ce în ce mai cuprinzătoare și pentru aceasta devine din ce în ce mai indispensabil chiar și pentru detractorii săi”).

Partea a doua a cărții este rezervată de autori analizei „corporatizării statului”. „În timp ce statul devine a caracatiță și cuprinde într-o rețea de irigare din ce în ce mai strânsă țesutul social, se produce un alt fenomen de colonizare, care implică învadaarea statului de către forțele sociale. Acest proces de colonizare l-am definit prin termenul de « corporatizare a statului »” — precizează Mattei Dogan și Dominique Pelassy. Nu se poate discuta despre amploarea sarcinilor recunoscute „molohului statal” fără a avea în vedere și „fluxul vital” care îl leagă de cerințele și organizațiile sociale.

Cele patru capitole ale celei de-a doua părți a lucrării dezvoltată, într-un demers logic, pas cu pas, tabloul relațiilor dintre stat și societate; originalitatea istorică a articulării intereselor în Europa contemporană este demonstrată prin analiza creșterii volumului, lărgirii câmpului cererilor cu pondere politică, varietatea manifestărilor acestei articulări de la o țară la alta; se insistă asupra distincției dintre rolul de armonizare și cel de arbitru al autorității statale în condițiile implicării și asocierii corpului social la luarea deciziilor, principalele unei grupe de actori sociali fiind considerate ca deosebit de semnificative: electoratul, grupurile de presiune, sindicatele, oamenii politici și înalții funcționari. Pe de altă parte, reperarea a două axe clarificatoare — „mișcarea de polarizare bipartită ce împinge statele spre dreapta tabloului și mișcarea de corporatizare ce le atrage, în special, în jos” —, situarea conceptualizării la un nivel mai înalt de sistematizare și încercarea de explicare în termeni mai specifici politicii și mai puțin sociologici, permiț autorilor identificarea și individualizarea a patru tipuri „ideale”, a patru modele de arbitraj politic în Europa: democrațiile centrate pe parlament, democrațiile consociative, democrațiile executive și democrațiile gestionare. O atenție specială este acordată modelului necorporativ care „ar putea permite o formă de supraviețuire a pluralismului amenințat de asfixiere”. Spre acest model par să se îndrepte, treptat, în Europa, „țările unde se accentuează consensul asupra valorilor paralel cu tendința spre bipolarizare”.

În capitolul final, *Măine, ce fel de societate : hiperetată sau civilă?*, Mattei Dogan și Dominique Pelassy prezintă alternativa în fața căreia se află astăzi deja toate democrațiile: fie o societate hiper-etată, deci dominată de stat, fie un model de societate civilă, etată moderat, deci organizată fără tutela omniprezentă a statului. Preferând să pornească de la realitățile existente, așa cum sunt ele revelate de analiza comparativă, sesizând diferențele foarte semnificative de la o țară la alta în materie de control statal, autorii subliniază: „Existența unor astfel de diferențe arată că viitorul nu este dinainte înscris, că nu există un determinism mecanic”. Neluând poziție în această dezbatere prin recomandări asupra dozei ideale de socializare-etățizare care ar trebui injectată în societățile de mâine, autorii apreciază că doar alegătorii centristi, cei situați aproape de mediana care face să se incline balanța electorală, sunt cei care pot evalua „dacă există prea mult stat sau nu încă destul. Ei aleg, mai mult decât alții, între societatea hiper-etată și societatea civilă”.

Pentru o țară, precum România, care se află în plină tranziție de la o economie super-centralizată la o economie de piață, experiențele parcurse de diferitele state democratice, în promovarea economiei mixte, și evidențiate de Mattei Dogan și Dominique Pelassy în lucrarea lor sunt cu atât mai necesar a fi cunoscute. Apariția acestei lucrări contribuie la umplerea unui „gol informativ” în domeniu, având și meritul de a fi o sinteză științifică de înalt nivel a unei bibliografii bogate și de referință.

Un demers științific riguros, o lucrare incitantă, serios documentată, alert scrisă — iată doar câteva atribute care conferă volumului *Economia mixtă : jumătate capitalistă, jumătate socialistă* și autorilor săi o veritabilă forță de comunicare și calitatea de a contamina un public mult mai numeros decât cel de strictă specialitate.

Dr. Carmen Furtună

„Zeitschrift für Soziologie”, nr. 2, aprilie, 1992

Cunoscuta publicație germană „Zeitschrift für Soziologie” a publicat, în numărul său din aprilie 1992, un interesant articol semnat de cercetătorul Karl-Heinz Reuband de la Arhiva Centrală pentru Studii Sociologice empirice, de pe lângă Universitatea din Köln, dedicat analizei relației dintre creșterea „obiectivă” a infracționalității și percepția „subiectivă” a publicului asupra pericolului reprezentat de această creștere. Articolul, intitulat *Dorința dobândirii sentimentului de securitate și predispoziția germanilor pentru „lege și ordine”*, apreciază că evoluția sentimentului de nesiguranță a populației germane în legătură cu amplificarea infracționalității determină o presiune sporită asupra factorilor de control social (poliție și justiție) din societatea germană pentru a acționa mai eficient în asigurarea tendințelor tradiționale ale germanilor de apărare a „legii și ordinii”. Creșterea fenomenului infracțional determină nu numai o sporire a numărului de victime, ci și a victimelor potențiale. Dependenta dintre evoluția reală a infracționalității și reacția subiectivă a populației se poate explica prin „teorema lui Thomas” conform căreia acțiunea umană este determinată nu atât de situațiile obiective, cât și de interpretarea subiectivă a acestora.

Autorul urmărește să evidențieze modul în care sentimentul subiectiv de securitate este influențat de creșterea pericolului social al criminalității și gradul în care cetățenii se consideră amenințați de pericolul de a deveni „victime” ale acestei creșteri. Una dintre observațiile interesante ale studiului întreprins de Reuband este aceea care evidențiază că, în pofida creșterii ratei infracționalității, numărul victimelor rămâne constant. Această creștere, apreciază autorul, este posibil să nu implice sporirea numărului de victime, ci doar creșterea numărului experiențelor de victimizare (faptul că aceeași persoană poate fi de mai multe ori victimă a unor delict). Pe de altă parte, este posibil ca populația însăși să contribuie la majorarea numărului de infracțiuni prin sporirea denunțurilor făcute poliției. Este, de asemenea, plauzibil ca poliția să înregistreze în mod mai fidel, decât înainte, infracțiunile. Există și cauze dependente de instrumentele utilizate pentru înregistrarea infracțiunilor (timpul precis în care au fost comise, exactitatea descrierii lor, exagerarea umora dintre ele de către victime etc.). Toate acestea nu afectează percepția subiectivă a creșterii infracționalității. Întâmplarea de a fi victimă a unei infracțiuni constituie doar un aspect particular al percepției pericolului creșterii infracționalității. Mai importantă este teama provocată de fenomenul infracționalității, ea atare. Pentru măsurarea acestei temeri, autorul a utilizat trei indicatori sintetizați în trei genuri de întrebări: 1. „Există, în apropiere, vreun loc prin care nu doriți să treceți noaptea?”; 2. „Ce forme de infracționalitate vi se par mai periculoase?”; 3. „Personal, vă simțiți, astăzi, mai amenințați/la fel de amenințați/mai puțin amenințați, de criminali și spărgători,